

Tenim la rara fortuna d'agregar a la nostra biblioteca una obra de lectura ben delectable i substanciosa. Michael Collins (Limerick, 1964) ens ofereix el retrat d'una Amèrica subterrània, autèntica i desinhibida, aliena a qualsevol *stablishment*. A través de les vivències del jove Liam Kennedy, emigrant il·legal d'origen irlandès, coneixem l'altra realitat USA: la de la *white trash* i els veterans del Vietnam, dels motels putrefactes —«el lloc més desesperat i solitari de la Terra, aquell abocador on la gent s'injectava verins, on les dones la mamaven a canvi de drogues, on et sents obligat a arrupir-te i a tocar-te [...]». Els ulls, fins i tot tancats, se'm movien sota les parpelles mirant aquella nova catedral de la desesperació anomenada motel» (p. 45)— i dels restaurants de carretera, l'Amèrica profunda que viu en càmpings al mig de la muntanya, menjant llauunes de pèsols. Un país del qual Liam dirà: «estava descobrint que Amèrica era un lloc de secrets obscurs i d'abandó, d'una desesperació insular que era massa ignorant fins i tot per sentir llàstima d'ella mateixa» (p. 197). De la mà de Sandy, un drogoaddicte, transsumpte fidel de Dean Moriarty, el mític *hipster*, protagonista d'*On the Road*, heroi de tots els *beatniks*, «un dement, un àngel, un pidolaiere», Liam emprèn un viatge embogit, ple d'alcohol, sexe, drogues, angoixa i desolació, que es clourà —*Deus ex machina*— amb la catarsi final del jove, després d'haver-se adonat que «era un número de circ, un corredor contra cavalls i contra gossos i contra equips d'homes, un pega-iaies, un bèstia que escopia contra estàtues de sants, un profanador d'hòsties consagrades, un ateu, un cabró que es follava les dones dels altres, un còmplice d'intents d'assassinat destinats al fracàs, un confident de plans incerts i malignes amb l'objectiu d'exterminar grans segments de població. Jo era tot això i més, però també era un ésser humà».

En definitiva, la història d'un immigrant que «només era un element sobrer que havia aconseguit fugir de la malaltia i de la fam i de la guerra, i el país s'havia quedat perplex en veure'm rondant per allà», que «A casa havia estat un ignorant tio collons, un autèntic perill públic, amenaçant les iaies amb els ulls, mirant sense cap vergonya la vidriola amb els diners de la recol·lecta que tenien al vestíbul, amb la intenció d'entrar allà i de furtar-los totes les monedes de deu penics», però que, a la recerca del somni americà, aconseguirà sortir-se'n gràcies a la passió per córrer.

Destacaríem la professionalitat i l'acurada traducció realitzada per Felip Tobar, que ha dut a terme una tasca realment lloable en un text que fa la impressió de no ser gens fàcil: ple de referents paratextuals, que han suposat la immersió en una cultura diferent, i ple

No Guts, No Glory

Michael Collins
El passatge maragda
 Trad. de Felip Tobar
 Tàndem, València, 2002
 400 pàgs.

de dialectalismes —sobretot mostres d'*slang* americà— que han implicat una àrdua feina d'investigació i fins i tot la col·laboració directa amb l'autor —¿què tè d'autobiogràfic la novel·la, al marge de la passió que comparteixen Collins i el protagonista per córrer?—, coses que podem apreciar a les aclaridores notes a peu de pàgina.

Estem tan habituats a omplir el got quan obrim l'aixeta o a veure com s'encén el llum després de prémer l'interruptor que només quan tallen el subministrament apreciem en la mesura justa aquestes trivialitats de la vida diària. I aquesta és la diària paradoxa de la cultura que ens envolta: la normalitat amb què assumim fets que no són gens normals. La traducció, activitat hermenèutica per excel·lència, és una cosa tan substancial a la nostra forma de cultura que ni tan sols ens crida l'atenció ni encara menys ens sembla digna de reflexió. Però és essencial reflexionar sobre l'activitat traductora i fer-ho a més amb un propòsit particular: el d'intentar subvertir el sistema tradicional de valors culturals en què està

encotillada la traducció. Aquest sistema ha posat sempre tot l'èmfasi i reconeixement en la creació literària i ha negat qualsevol valor a l'element difusor, la traducció. No tan sols l'ha negat, sinó que sistemàticament l'ha vilipendiat sempre que n'ha tingut l'ocasió. Recordem algunes de les frases més cèlebres, ja tòpiques de tan grapejades; a França, la de Diderot, que irònicament comentava: «No cal entendre un idioma per traduir-lo, ja que només es tradueix per als qui no l'entenen»; i a Espanya, la del Padre Isla quan, per boca de Fray Gerundio de Campazas, li sentim a dir: «*En los tiempos que corren desdichada es la madre que no tiene un hijo traductor...*»

Fins i tot Ortega y Gasset arriba a dir, a *Miseria y esplendor de la traducción*, que «el traductor suele ser un hombre apocado: por timidez ha escogido tal ocupación, la mínima...» Si fem cas d'aquesta opinió, apocats haurien estat Luter, els Machado, Unamuno, Quevedo, Fray Luis de León, Buero Vallejo, Juan Ramón Jiménez, Julio Cortázar, Octavio Paz... Per citar només unes quantes personalitats «apocades», totes ben conegudes per les traduccions que han fet.

Hem de reflexionar seriosament sobre la traducció, perquè, encotillada com es troba entre els valors culturals i literaris d'última fila, no serà gens fàcil traure-la de la penombra en què habita i situar-la al lloc que li pertoca. Perquè ¿què és qualsevol obra literària sense traducció? Ben poca cosa. La literatura només existeix com a fenomen transcultural en la mesura que és traduïda, i si no ho és aquesta obra, aquest autor, aquesta literatura sencera, es queda tancada en el seu polisistema lingüístic i cultural, florint dins d'aquest com en un hivernacle, però desconeguda per a la resta del món. Sense traducció i sense traductors, la major part de la creació literària universal està irremediablement destinada a criar pols en prestatges oblidats. Amb tots els defectes que té, la traducció continua essent, i avui més que mai, molt més que en qualsevol època anterior, la gran *celestina* i comare de la cultura, i particularment de la literatura.

Ho direm una altra vegada: allò que no es tradueix no es coneix. Viu i floreix a la seua reserva lingüística, però fora no arrela ni dona fruit.

Essent el traductor no un creador, però sí un subcreador en el sentit tolkienà del terme, la traducció no ha trobat encara un lloc escaient dins del sistema de valors culturals que hem establert a l'Occident. L'estimació social, cultural i econòmica que té és, per descomptat, molt inferior a la de la totalitat de les professions liberals o artístiques. Cal preguntar-se per què i de qui és la culpa.

